

Schepping en evolutie. Kanttekeningen bij een discussie

Inleiding

- Aanleiding: nieuwe discussie rond creationisme – intelligent design – theïstisch evolutionisme
- Omvang van het onderwerp – overmoed?
- Geen vakwetenschapper, wel geïnteresseerde; gelovige en filosoof
- Kanttekeningen bij een discussie vanwege verwarring van niveaus
 - o Geloof
 - o Filosofie
 - o Wetenschap(pen)

Geloof

- Scheppingsgeloof tegenover naturalisme als levensbeschouwing
- Scheppingsgeloof: verschillende interpretatie van Genesis 1-2
 - o “Letterlijk”: 6 gewone dagen; normale beschrijving van gebeurtenissen of:
 - o Geen letterlijke beschrijving maar geloofsbeteken
 - o Eigen opvatting
 - Opbouw van Genesis 1
 - Vergelijking van Genesis 1 en 2
 - Bijbel als geloofsboek voor het leven met God
 - Historisch karakter: verbinding van scheppingsgeloof met eigentijdse kennishorizon
- Kwaad: opnieuw scheppingsgeloof tegenover naturalisme
 - o Verschillende interpretatie van Genesis 3
 - o Kwaad op aarde pas met de zondeval?
- Relatie tot filosofie
 - o Dooyeweerd
 - Onderscheid schepping (niet in de tijd) en wording (in de tijd)
 - Vergelijk Genesis 1 en 2?
 - 6 dagen als geloofstijd
 - ‘special creation’ als onbijbelse scholastiek tegenover integrale van schepping en onderscheid van schepping (voltooid) en wording
 - Probleem van Gods handelen in de tijd? Relatie onderscheid wet en subject?
 - o Plantinga
 - Theïsme: mogelijkheid van ‘special creation’ tegenover naturalisme
 - Beslissing op grond van evidentie
- Conclusie
 - o Fundamenteel verschil tussen scheppingsgeloof en naturalisme
 - o Geen eenstemmigheid onder ‘scheppingsgelovigen’
 - o Bescheidenheid in oordelen!
 - o Betekenis van argumenten en uitgangspunten

Filosofie

- ‘Ontologie’
 - o (non)reductief fysicalisme vgl. naturalisme
 - Functionele verklaringen (hoe en waarom in plaats van ‘wat’)
 - Continuïteit in ontstaan van verscheidenheid: (‘emergentie’ via) complexe organisatie van(uit) fysische

- Geen werkelijke verklaring van ontstaan van leven, bewustzijn, moraal
 - Dooyeweerd vgl. scheppingsgeloof
 - Wet-subject onderscheid: scheppingsorde als uitgangspunt
 - Onherleidbaarheid van aspecten (begrippen – epistemisch) en wetten (ontisch)
 - Erkenning van typische structuren van entiteiten
- Wijsgerige antropologie
 - Traditioneel dualisme: geest en materie
 - (Non)reductief fysicalisme en compatibilisme
 - Dooyeweerd: persoon: hart als centrum en lichamelijke met verschillende enkaptisch vervlochten structuren
- Verhouding genetische verklaring (evolutie) en ‘ontologie’
 - Dooyeweerd
 - Primaat van de kosmologie: scheppingsorde als uitgangspunt voor verklaring: ‘wat iets is’ niet te verstaan vanuit ontstaan
 - Aansluiting bij concrete ervaring
 - Fysicalisme
 - Primaat van genetische verklaring: ‘wat iets is’ eigenlijk vanuit ontstaan (fysische) begrepen? Vgl. daartegenover fenomenologie, systeemdenken
 - Uitgaan van wetenschappelijke verklaring
- Relatie tot geloof
 - Fysicalisme en naturalisme
 - Dooyeweerd en scheppingsgeloof
- Relatie tot wetenschap(pen)
 - Evolutie als algemene typering
 - Veelheid van wetenschappen: ‘kosmologie’, geologie, biologie, enz.
 - Aard van evolutie verschillend in verschillende wetenschappen
 - ‘Evolutie’ niet als vakwetenschappelijk begrip ≠ niet – legitiem, wel: komt in de buurt van filosofie: gaat om werkelijkheid als geheel. Raakt direct aan ontologie en antropologie. Vgl. zgn. ‘wetenschappelijk wereldbeeld’
 - Interpretatie van orde en wetten in de werkelijkheid als uitgangspunt in de wetenschap: gegeven?, (on)herleidbaar; voorwaarde voor verklaring: onderscheid tussen causaal-historische (subjectzijde/ genetisch) en structureel-wetmatige (‘ontologisch’) verklaring (wetzijde)?
- Conclusie
 - Evolutie als het grote ontwikkelingsverhaal vanaf de Big Bang tot de mens sluit goed aan bij het fysicalisme; maar stuit dan wel op het probleem van de feitelijk waargenomen constante orde, de niet verklaarde overgang van materie naar leven, van leven naar bewustzijn, van bewustzijn naar moraal; van de (betrekkelijke) constantie van de ‘soorten’ en vooral de vraag naar de zin en betekenis van onze ervaring
 - Vanuit Dooyeweerd is de vraag: kan de feitelijk waargenomen ontwikkeling in de materiële en levende werkelijkheid wetenschappelijk benaderd worden (‘evolutie’ als verschillende wetenschappen omvattend begrip)? Is het onderscheid tussen wetzijde (gegeven orde en mogelijkheden) en subjectzijde (feitelijke ontwikkeling in voortgaand proces) hier vruchtbaar te maken (Stafleu tegenover Dooyeweerd)?

Biologie

- Onderscheid in evolutie (vgl. Uko Zijlstra)
 - o Patroon, proces, mechanisme
 - o Argumenten voor patroon niet voor proces, enz
- Mechanisme van toevallige mutatie en natuurlijke selectie
 - o Mutaties (nieuwe varianten) als voorwaarde voor selectie
 - o Worden deze echt verklaard? Vgl. nadruk op natuurlijke selectie?
 - o Discussie onder biologen over reikwijdte van natuurlijke selectie (Gould tegenover Conway Morris: contingentie en convergentie)
- Welke betekenis heeft 'informatie' voor de biologie?
 - o Centrale betekenis van DNA
 - o Hoe werkt DNA als 'code'? Vergelijk relatie tot gecodeerde eiwitten
 - o Probleem voor Dooyeweerd: relatie van 'informatie' binnen biotische tot taalaspect

Enkele conclusies voor mijn eigen positie

- Voor het verstaan van mens en werkelijkheid is niet de wetenschap primair maar het bijbelse onderwijs over God als Schepper en Verlosser
- Het bijbelse onderwijs betreft ons leven met God en bedoelt niet tijdloze informatie te geven. Centraal in het christelijk geloof is de persoon en het werk van Jezus Christus als Heer en Verlosser. De bijbel staat zelf in relatie tot de horizon van de tijd waarin ze is geschreven. Het is van belang dat wij op onze beurt het bijbelse onderwijs in relatie brengen tot de kennishorizon van onze tijd. Daarbij moeten we wel oppassen onze eigen kennishorizon niet te verabsoluteren.
- Het is legitiem de werkelijkheid wetenschappelijk te onderzoeken ook als het gaat om de ontwikkeling in de tijd. Daarbij moet wel rekening gehouden worden met de structurele beperkingen van de wetenschap(en)
 - o Onderzoek naar ontstaan geeft geen inzicht in de aard (zijn als zin) van de dingen. Dat geldt in het bijzonder voor mens en cultuur. Maar het betreft ook heel de natuur.
 - o Onderzoek naar ontstaan vooronderstelt een gegeven orde en de (betrekkelijke?) constantie daarvan
 - o Mogelijk geeft het onderscheid tussen wetzijde en subjectzijde mogelijkheid voor een eigen interpretatie van evolutie als omvattend proces (vgl. Stafleu). Daarbij blijft wel het onderscheid tussen patroon, proces en mechanisme van belang als het gaat om het wegen van argumenten.
 - o Reconstructie van het verleden betekent terugkijken in de tijd: op grond van de aangenomen constante orde ziet de werkelijkheid er op een bepaalde manier uit.
 - o Het geschapen zijn van de werkelijkheid is een vooronderstelde van elk onderzoek (het onderzoeksgebied, de methoden en middelen van het onderzoek en de onderzoeker) en blijft daarom een geheim.
- Voor een vruchtbare discussie over schepping en evolutie is het belangrijk de verschillende niveaus van geloof (en bijbel), filosofie en wetenschap te onderscheiden. Elk niveau heeft zijn eigen argumenten. Tegelijk is het belangrijk te zien dat de niveaus ook met elkaar samenhangen. Er is over en weer ook wisselwerking. Juist daarbij moeten de grenzen van elk niveau in acht genomen worden.